

**ZEMGALES
GALVAS PILSĒTA
JELGAVA**

**VĒSTURISKS APRAKSTS LĪDZ AR
KURZEMES HERCOGU ĢĪMETNĒM
UN IEVĒROJAMĀKĀM JELGAVAS
VIETĀM**

SASTĀDĪJIS J. BRILLE

H. ALLUNANA GRĀMATU TIRGOTAVAS IZDEVUMS

Faint, illegible text impressions, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text impressions, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text impressions, possibly bleed-through from the reverse side of the piece of paper.

Faint, illegible text impressions, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text impressions, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text impressions, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

L $\frac{9}{807}$

Dubl. 214
L

Zemgales galvas pilsēta Jelgava.

Vēsturisks apraksts līdz ar Kurzemes
hercogu ģīmetnēm un ievērojamākām
Jelgavas vietām.

Sastādījis J. Brille.

B-1
L-1

1928.

H. Allunana grāmatu tirgotavas izdevums.

Latv. 24.05.86. D. 2

Parb. 64

L. V. B.

In. ~~223873.~~

0309092182

H. Allunana grāmatu spiestuve
Jelgavā, Liela ielā 21. Tālr. 473.

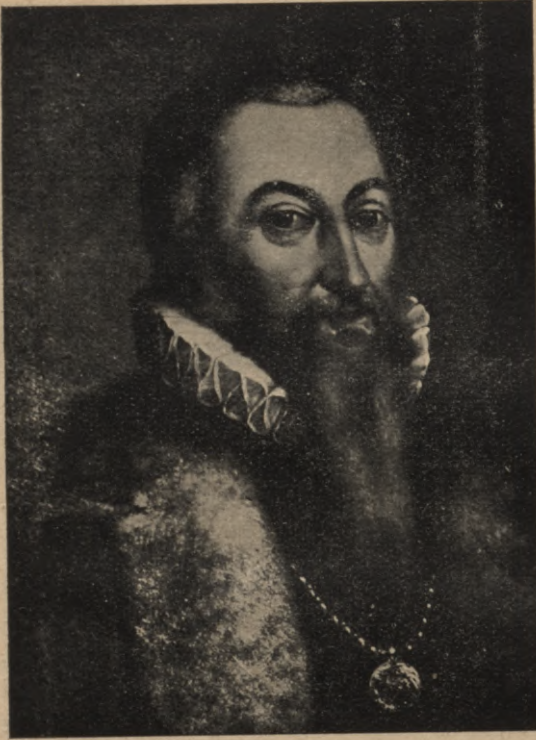

Vecā Jelgavas ordeņa pils, kuŗas vietā 1738. g. hercogs Bironis lika uzcelt tagadējo pili.

Jelgava atrodas purvainā plašā Zemgales līdzenumā, mierīgās Lielupes malā. Viņai nav ne staltu pieminēkļu, ne viduslaiku lielisku būves darbu. Viņa ne iedzīvotāju skaita, nedz plašuma ziņā nespēj sacensties ar Rīgu un Liepāju. Tā gan ir! Un tomēr Jelgavai, šai Zemgales galvas pilsētai, ir daudz kas, ar ko viņa var lepoties. Jelgavai ir sava vēsture, kuŗa gan nespēj uzrādīt lielus varoņu darbus, bet gan neskaitamus maiņas gadījumus, sūru likteni, grūtas ciešanas. Jelgavas iedzīvotāji senlaikos ir izcietuši daudz bēdu: badu, mēri un dārdzības laikus, kādus tagadnes paaudzes nevar ne iedomāties.

Pirms apskatām pilsētas ievērojamākās vietas, iepazīsimies ar viņas dibināšanas vēsturi un viņas likteni.

Jelgavas pils jau senāk pastāvēja, pirms radās pilsēta ar šādu nosaukumu. Pils celta 1265. g. no ordeņa mestra Konrada fon Manderna pie Lielupes, aizsargam pret zemgaliešu iebrukumiem līvu zemē un pie tam arī kā stiprs punkts Zemgales iekarošanai. Zemgalieši darija ordeņam daudz raizes, viņus pārvarēja tikai pēc ilgām, stiprām, asinainām cīņām. Bruņinieki Jelgavas pilī tika daudzkārt no zemgaliešiem apdraudēti. Viņi tūlīt deva ziņu ordeņa mestram un ordeņa brāļiem Rīgā, ja zemgalieši taisījās uz kaŗu un piedalījās arī paši pie iebrukumiem viņu zemē. Toreiz visapkārt ap pili izplatījās plaši purvi, kuŗi rudenos un pavasaros lidzinājās lieliem ezeriem. Jūdzēm

Gothards Ketlers.

Pēdējais ordeņmestrs Vidzemē un pirmais hercogs Kurzemē 1562.—1587.

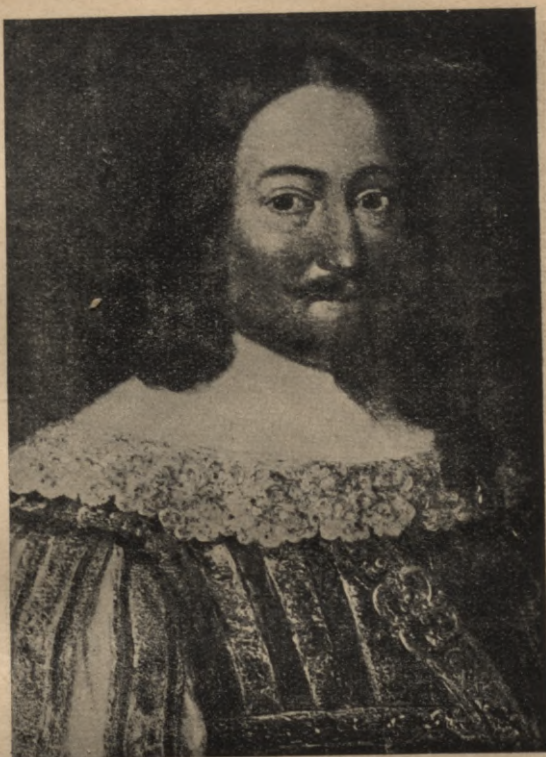
sākumā arī izcēlās pie Jelgavas pils. Kad lietuviešu lielkņazs Olgerts 1345. g. briesmīgi postīdams gāja caur Zemgali un Vidzemi, viņš uzvarēja Jelgavas pili un miestu nodedzināja, bet stiprie pils mūri palika neizpostīti. 1361. g. lietuvieši laupīdami atkal ieradās Jelgavā. Pa tam Jelgavas miests bija atkal uzbūvēts. Bet 1376. g. vasarā viņu izpostīja un nodedzināja lietuviešu kņazs Kinstutis un aizveda sev līdzī daudz zirgu un citu lopu. Varbūt ka miestu drīz pēc tam atkal no jauna uzcēla. Lielkņaza Jagaila laikā lietuvieši laupīšanas nolūkā vairs nenāca uz Kurzemi un Vidzemi. No 15. gadusimteņa beigām Jelgavas pili pārzināja ordeņa mestra iecelts landmaršals; tā tas palika, līdz ordeņa laiks beidzās.

Ordeņa laikmetam izbeidzoties, poļu karalis atdeva pēdējam ordeņa mestram, Gothardam Ketleram, divas Baltijas provinces,

tālu izplatījās tumši meži, apdzīvoti no vilkiem, lāčiem, lūšiem un lapsām.

Dažādu darbu izvešanai pili drīz vien saradās visādi amatnieki. Priekš viņiem pils iekšpusē vairs nebija tik daudz telpu, viņi apmetās pils tuvumā zem bruņinieku apsardzības. Viņiem piedrošanās arī dažādi tirgotāji un tā pamazām izcēlās drīz kāda lielāka, drīz kāda mazāka nometne, nostiprinātas stabiem pret ienaidnieku uzbrukumiem. Nometnes viņi nosauca par miestiem. Tāds miests varbūt jau 14. gadusimteņa

Kurzemi un Zemgali, uz lēņu tiesībām. No ta brīža šinīs abos apgabalos sākās hercogu valdība. Sākumā hercogs Ketlers dzīvoja Rīgā, jo viņam bij zināmu laiku arī Vidzeme jāpārvalda, bet tad vēlaku pārcēla savu mitekli uz Kuldīgu, kur atradās vecākā un skaistākā ordeņa pils Kurzēmē. Kuldīga nu bija Kurzemes galvas pilsēta. Galvenie hercoga nopelni nav saimnieciskā un tiesiskā dzīveslaukā, bet garīgās dzīves pārveidošanā. Viņš dibināja baznīcas un skolas un pamudināja mācītājus tulkot latviešu valodā grāmatas.

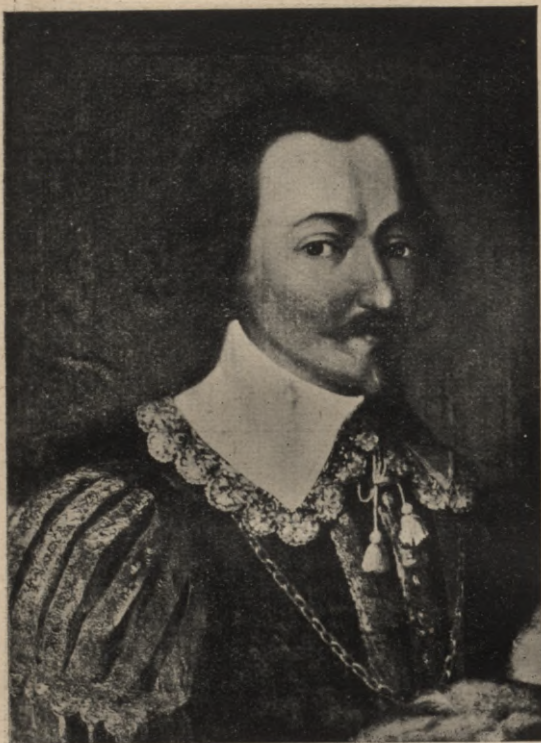
Hercogs Frīdrihs.

(1587.—1642).

dz. 1569. g., mir. 1642.

1562. g. Jelgavu vēl nesauca par pilsētu. Caur Gothardu Ketleri, kas apmetās Jelgavas pilī uz dzīvi un to arī paplašināja, miests pamazām izvērtās par pilsētiņu un pieņēmas diženumā. Tikai 1593. g. caur hercoga Frīdriha māti, hercogieni Annu, Jelgava dabuja savu pašvaldību un satversmi un ar to tad arī dabuja pilsētas nosaukumu.

Hercogs Gothards Ketlers savā testamentā bij nolēmis, ka pēc viņa nāves par Kurzemes un Zemgales hercogistēm viņa abiem dēliem, Frīdriham un Vilhelmam, jāvalda kopēji. Jaunākais dēls, Vilhelms, bija tikai 12 gadus vecs, kad nomira viņa tēvs. Sākumā par abām hercogistēm valdīja Frīdrihs viens pats, turpretim Vilhelms 1590. g. devās uz Rostokas universitāti. Jaunais princis kā students iemantoja visu profesoru lab-

Hercogs Vilhelms.

(1596.—1616.) dz. 1574. g., mir. 1640. g.

Kuldīga, kā Kurzemes galvas pilsēta un hercoga rezidence, manami uzplauka. Ari tirdzniecība un amatniecība attīstījās plašos apmēros. Hercogs Vilhelms gādāja par pilsētu, pils labāku uzkopšanu un izgreznošanu. Viņš iemantoja pilsoņu labvēlību un mīlestību.

Varēja domāt, ka hercogs Vilhelms bij laimīgs valdnieks savā zemē. Taču tā vis nebija! Ari viņa laimes zvaigzne sāka aptumšoties. Ar savu nepolitisko rīcību, dusmīgo raksturu un cenšanos pēc patvaldības viņš lika pamatu savai vēlākai nelaimei.

Ar abu hercogu atdalītu dzīves vietu cēlās daudzas dažādas jukas un liels nemiers muižniecībā. Viņa stingri uzstājas, prasīdama atcelt dalītu valdību. Izcēlās strīdiņi ar brāļiem Noldēm, Magnusu un Gothardu, kuŗi stāvēja poļu dienestā.

patiku un mīlestību. Studijas beidzis ļun atgriezies savā dzimtenē, viņš ar poļu ķēniņa Sigismunda III. atļauju uzņēmas ar savu brāļi kopēji zemes valdīšanu. Viņš izliga, pret tēva noteikumiem, ar brāļi Kalnamuižā tāi ziņā, ka viņš valdīšanu uzņēmas par Kurzemi un Fridrichs par Zemgali, viņam Kuldīga par rezidenci un Jelgava atkal brālim. Šo nolīgumu ķēniņš ari drīz vien apstiprināja. 1596. gada novembrī hercogs Vilhelms ieradās Kuldīgā, kur pilsoņi viņu saņēma ar lielām ceremonijām.

Abi brāļi Noldes bij muižnieku partijas vadoņi, kuŗa sparīgi centās sev par labu ierobežot hercoga tiesības. Viņi bij hercoga sīvākie un niknākie pretinieki. Nav brīnums, ka hercoga naidis pret viņiem arvien vairāk pieauga. Te kādā naktī apbruņojušies vīri, kuŗi hercogam domāja labpatikt, piepeši uzbruka viņu pašu namā, tirgus laukuma malā un pēc tam tos aizveda uz bruņniecības namu un nogalināja. Ši noziedzība sacēla lielu uztraukumu muižniecībā. Tādēļ muiž-

Hercogs Jēkabs.

(1642.—1682.)

niecība uzaicināja abus brāļus ierasties reichstāgā. Hercogs Fridrihs ieradās, pierādīja savu nevainību un palika savā zemē, bet Vilhelms neatnāca. Poļu valdība, kuŗas tiesās šim noziegumam bij jānāk priekšā, jo Kurzeme bij poļu vasaļa valsts, izsūtīja sevišķu komisiju uz Kurzemi, lai brāļu Noldu slepkavību izmeklētu. Pēc lietas izmeklēšanas izraktos liķus nodeva svinīgai apbedīšanai. Hercogam Vilhelmam piesprieda trimdu (1616. g.), pie kam, protams, viņš arī zaudēja savu zemi, kuŗu piešķīra hercogam Fridricham. Hercogs Vilhelms gan vēl lika cerības uz saviem labvēļiem Polijā, bet tomēr visiem izmēģinājumiem nebija ne mazākā panākuma. Vajadzēja no Ventspils pa ūdens ceļu atstāt iemīļoto Dievzemīti — Kurzemi — un doties svešumā šagaidīt sava mūža pēdējās dienas. — — —

Bez Jelgavai jau piešķirtām pilsētas tiesībām vēl svarīgāka

Fridrichs Kazimirs.
(1682.—1698.)

gan atņēma, tomēr pilsētai vēl smagaks liktens stāvēja priekšā. 14. oktobrī 1625. g. hercogam Fridricham stāvot Lietuvā pie poļu kaŗaspēka, pa Lielupi lielās laivās ieradās zviedru trupas. Hercoga kareivji, nespēdami ienaidnieka pārspēkam turēties pretīm, atstāja pilsētu. Saprotāms, ka Jelgava, pie pastāvīgām cīņām starp zviedriem un poļiem, nevarēja nākt pie rosīgas dzīves. Tikai caur Altmarkas pamieru 1629. gadā izpostītā zeme un Jelgava sāka atkal atjaunot savu dzīvi.

Mierīgus un laimīgus laikus Kurzeme piedzīvoja zem hercoga Jēkaba valdības — ievērojamākais valdnieks no visas Ketlera cilts. Sadalīto Kurzemi viņš atkal savienoja un pārvaldīja viens pats; piesķīra tai arī biskapa zemi Pilteni. Likās, ka Kurzemei sagaidāma laba, pat jauka nākotne.

Centība, izpratne un izglītība bija īpašības, kas šo krietno

bij hercoga Fridricha 1605. g. piešķirtā policijas kārtība, kuŗā bija noteikti pilsoņu tiesības un pienākumi. Bet tikko pilsēta zem jaunās kārtības sāka uzplaukt, Jelgavai uzbruka smags liktens. Gustavs Adolfs, lielais zviedru ķēniņš, iesāka 1621. g. kaŗu ar poļiem, piespieda Rīgu padoties, tad ielauzās Kurzemē un ieņēma Jelgavu, kuŗas hercogs Fridrichs stāvēja zem poļu virvaldības. Pilsētai uzlika kontribuciju un lielas nodevas. Poļi zem Kristapa Radzivila 1622. g. pilsētu un pili zviedriem

Ketlera atvasi pacēla pār daudziem ta laika firstiem. Tā kāds zviedru vēsturnieks saka, ka viņš savu teicamo īpašību dēļ bijis cienīgs kāda lielāka troņa ar plašāku darbību. Savos ceļojumos viņš centās daudz ko piemācīties. Viņš apceļoja Holandi, Angliju, Franciju un citas zemes. Kad viņš nāca par valdnieku, muižniecības rokās bij liela vara. Bet sešpadsmit gadu laikā uzcītīgi strādādams, viņš ieguva labus panākumus saimnieciskā ziņā. Viņš cēla metala kaltuves, dzelzs lietuves, dar-

Hercogs Fridrichs Vilhelms.

(1709.—1711.) dz. 1698., mir. 1711. g.

vas dedzinātavas, koku zāgētavas un drēbju fabrikas. Ventspili strādāja varena kuģu būvētava. Viņa jūras tirdzniecība izvadāja tāļu jo tāļu viņa industrijas produktus un viņa rūpīgi uzkopto daudzo domeņu druvu ražu. Mežiem bagātais apgabals viņam atļāva Ventspili būvēt arī kara kuģus svešām valstīm. Paša kara flotes pabalstīta viņa tirdzniecība pārsniedza arī svešu pasaules daļu robežas. Pie Gambijas upes ietekas viņam piederēja zemes gabals. Vakarindijā viņam piederēja Tabago sala, uz kuņas lika uzcelt Jēkaba fortu. Ar lieltirdzniecības valstīm viņš noslēdza patstāvīgus līgumus.

Hercogs Jēkabs arī daudz strādājis pilsētas pacelšanas un aizsardzības ziņā. Pilsētai visapkārt viņš lika uzcelt augstu valni ar stipriem vārtiem, virs kuņa bij uzstādīti šaujami rīki. Ari pils bija nostiprināta caur bulverkiem ar smagiem lielgabaliem un

Anna Ivanovna.

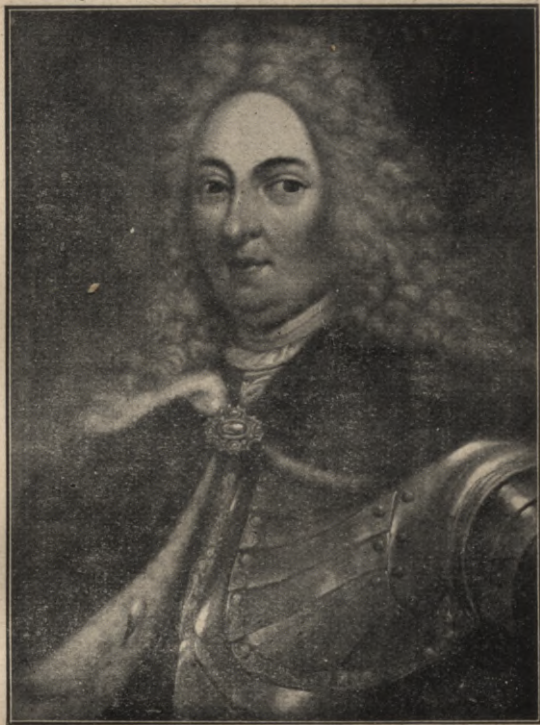
(1730.—1740.) dz. 1693. g., mir. 1740. g.

uz 10. oktobra 1658. g. zviedru ģenerālis Duglass negaidot uzbruka hercogam viņa pili, atņēma viņam visus viņa papīrus un ieročus un viņu kā gūstekni aizveda līdz ar visu ģimeni uz Ivangorodu pie Narvas upes ietekas Somijas jūras līcī. Tūlī zviedri ielauzās pa valņa mazāk nostiprinātu vietu pilsētā un ieņēma Jelgavu. Nu sāka renteju aplaupīt; sudraba lietas līdz ar archivu apķīlāja un vēlāk nosūtīja uz Stokholmu.

Cīņas starp zviedriem un poļiem nebūt nemitējās. Janvārī 1660. g. poļi iekaroja pili un zviedrus izdzina arī no pilsētas. Caur Olivās miera līgumu 1660. g. hercogs Jēkabs atdabuja atkal atpakaļ brīvību un savu izpostīto zemi. Jelgavas dzīve pamazām sāka atjaunoties un hercogs Jēkabs darīja visu, lai veicinātu savas galvas pilsētas pilsoņu labklājību. Tirdzniecība ar Lietuvu sāka atkal uzplaukt, arī rūpniecība stipri atjaunojās, tikai ne vairs agrākos apmēros.

platiem grāvjiem, lai nodrošinātos pret uzbrukumiem. Taču bij tā, itkā Jelgavai ilgs prieks un laimīga dzīve nebūtu lemta. 1657. g. zemē izcēlās mēris un Jelgavā nomira daudz iedzīvotāju. Vēl nebija šis likteņa sitiens aizmirsts, kad pilsētu piemeklēja atkal cita nelaime. Starp zviedriem un poļiem izcēlās jauns karš un Hercogs Jēkabs bij pratis iegūt neitralitātes atzišanu. Bet zviedru ķēniņš Karlis X. Gustavs viņam neuzticējās, viņš gribeja Kurzemi padarīt par Zviedrijas provinci. Nakti no 9.

Ari Fridrihs Kazimirs, hercoga Jēkaba dēls, daudz darījis labklājības pacelšanas ziņā Jelgavā. Viņa valdīšanas laikā iekrita svarīgs atgadījums, — Pētera Lielā ierašanās Jelgavā. Krievija savu agrāko nodomu — iegūt Baltijas provinces — vēl arvien nebija atmetuse un cerēja drīzumā sagaidīt laiku, kur ar zviedru varas sabrukumu šīs vēlēšanās varētu piepildīties. Pēteris Lielais uzturējās veselu nedēļu Jelgavā, slavēja viesmīlīgo uzņemšanu un mazajam troņa princim esot apsolījis kādu krievu lielkņazeni par laulātu draudzeni.

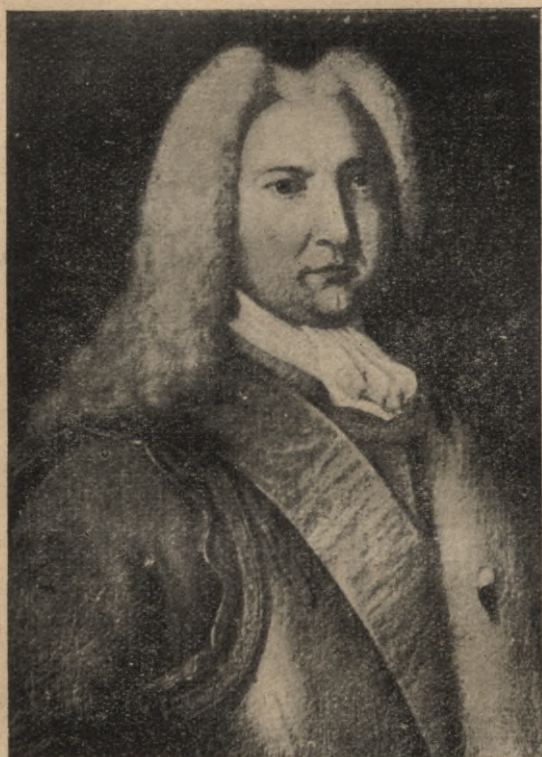

Ferdinands.
(1711.—1737.)

Fridrihs Kazimirs mīlēja greznību, viņš savā zemē ataicināja nevien izveicīgus amatniekus un māksliniekus, bet arī uzturēja galma kapeli un itaļu operu. Jelgava sāka atkal uzplaukt un jau izskatījās īsti pēc ta laika mazas rezidences pilsētas.

Pēc hercoga Jēkaba atgriešanās divi ģenerācijas kurzemnieku piedzīvoja mieru savā zemē. Tad kā draudošs pērkonu mākonis pie debesīm uznāca ziemeļu kārš, kas aizņēma arī mūsu miļo „Dievzemīti“, kā to citkārt bija briesmīgais cars Ivans nosaucis. Šis kašs atnesa Kurzemei un Jelgavai lielas grūtības. Zemei nebija valdnieka, jo īstais hercogs Fridrihs Vilhelms vēl nebija pilngadīgs un dzīvoja ar savu māti Vācijā.

Kad jaunais zviedru valdnieks Karlis XII, bij Pētera Lielā

Hercogs Ernests Johans Bironš.

(1737.—1740., 1763.—1769.)

dzim. 1690., mir. 1769.

sabiedrotos — poļus un sakšus — 1701. g. pie Rīgassakāvis, tad zviedri gāja uz Kurzemi. Hercoga vietnieks, Ferdinands, aizbēdza uz Vāciju un Jelgavu apļenca ģenerālis Merins, kā mēr pats Karlis XII. it viegli ieņēma citas pilis un lika viņas labāki nostiprināt. Vispārīgi Kurzemi uzskatīja par uzvarētu zemi, piedzina kontribucijas un hercoga archivu lika aizvest uz Rīgu. Tad viņš gāja tālāk uz Lietuvu un Poliju, atstādams Kurzemē ģenerāļus Stuartu un Levenhauptu. 1704. gadā Kurzemē ielauzās krievi un kad

viņi neko neizdarija, tad 1705. gadā atkal ienāca 20,000 vīru zem grafa Šeremetjeva vadības, bet ģenerālis Levenhauptš viņu pie Mūrumuižas sakāva.

Ari zviedru valdība šē ilgi nepastāvēja. Pēteris Lielais 1705. gadā ieradās ar savu kaŗaspēku Jelgavā un piespieda zviedrus atgriesties atpakaļ uz Rīgu. Nu krievu ģenerāli Baueru iecēla par Jelgavas komandantu, krievi arī uzspridzināja pilsētas valņus, kuŗi pēc tam nav vairs nekad izlaboti. 1707. g. zviedru grafs Levenhauptš aizdzina krievus un atkal apļenca Jelgavu, ieceldams par pilsētas komandantu virsnieku Sakenu. Var iedomāties, cik lielu dārdzību, trūkumu un postu si pastāvīgā valdības maiņa Jelgavas iedzīvotājiem atnesuse! Un arī daudz kas bija izpostīts, ko bij radījis ievērojamais zviedru laikmets...

Kad zviedri 1709. g. bij pie Poltavas sa-
kauti, tad krievi at-
kal aplenca Jelgavu
un Pēteris I. 16. nov.
svinīgi iegāja pilsētā.
Jaunais Fridrichs Vil-
helms nu tika no
Pētera I. atzīts par
Kurzemes hercogu
un saderināts ar ķei-
zara radnieci Annu
Ivanovnu. Nu cerēja
labākus laikus sagai-
dīt, te jauna nelaime
pārsteidza Kurzemi.
1710. gadā izplatījās
mēris, kuŗam par
upuri krita daudz
Jelgavas iedzīvotāju.
Šī nelaime piemek-
lēja arī jauno her-
cogu, viņš nomira
ceļā no Peterpils, kur
janvarī 1711. g. bij
salaulājies ar Annu
Ivanovnu. Dziļi skuma visa zeme.

Hercogs Pēters.

(1769.—1795.)

dz. 1724., m. 1800.

Viņa pēcnācējs hercogs Ferdinands nekad neatnāca uz Kur-
zemē, bet dzīvoja Dancigā. Krievu pulki vēl arvien uzturējās
Kurzemē un nereti sacēla nekārtības. Par laimi hercogiene-
atraitne Anna nometās Kurzemē uz dzīvi, viņa izgādāja, ka
krievu pulkus aizcauca projām. Hercogiene dzīvoja pa daļai
Vircaivā, pa daļai priekš viņas uzceltā pili Jelgavā. Pamazām
zemē radās atkal miers un kārtība un Jelgava sāka ļoti uzplaukt.
Plašu labības tirdzniecību starp Lietuvu un Rīgu veda caur
Jelgavu.

Tā ka nu izbeidzās valdnieki no Ketlera dzimtas, tad pa-
cēlās jautājums, kam dot Kurzemes troni. Saradās visādi pre-
tendenti, starp šiem arī kņazs Meņšikovs, kuŗš savas intereses

Saksijas grafs Morics.

(1726.—1727.)

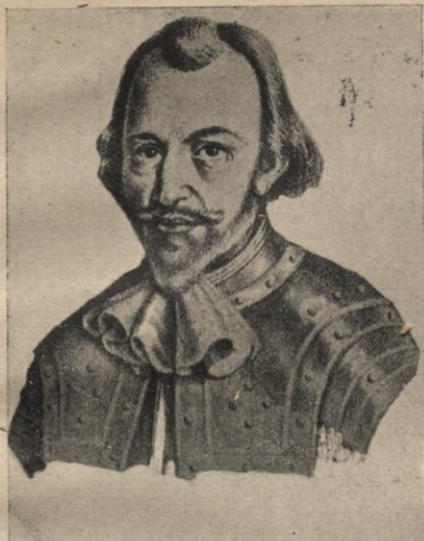
varu, Kurzeme no viņas iespaida tika galīgi brīva, un muižniecībai atlika tikai viens ceļš — pievienot Kurzemi Krievijai. 1795. gadā notika šīs hercogistes labprātīgā padošanās zem Krievijas.

Jelgavai līdz 18. gadusimteņa otrai pusei visapkārt stiepās augsts valnis, tikai pie upes atrodošā daļa bija vaļā. Valnim uz dažādām pusēm bij pieci vārti. 18. gadusimteņa beigās valni pavisam noārdīja, viņu vēl šo baltudien atgādina ap pilsētu stiepdamās Valņu iela. Vēl ārvienu runā par Ezera, Dobeles, Mazajiem, Rīgas un Annas vārtiem.

Liels satiksmes ceļš no Vācijas uz Rīgu un Pēterpili gāja caur Jelgavu. Pa to agrāk brauca ķeizāri un kņazi, kā: Pēteris Lielais, Jāzeps II., Aleksandrs I., tāpat arī augsti valsts vīri un citi. Vēlākos laikos, satiksme norisinājās citādāki: dzelzsceļš no Eidkūņiem un Virbaļiem veda caur Dvinsku uz Pēterpili un Rīgu; Jelgava palika sāpus no lielā satiksmes ceļa. Kāmēr Jelgava un Rīga savienota ar dzelzsceļu, uz citkārt tik dzīvās Rīgas šosejas nebij vairs agrākās kustības.

personīgi vadīja, zināms, krievu kareivju pavadībā. Savu konkurentu, Saksijas grafu Moricu, viņš it viegli dabuja pie malas. Bet kad hercogiene Anna nāca uz Krievijas cara troņa, tad viņas mīluļa, visvarenā Ernesta Johana Birona, izredzes vairojās; Pēterpils galms izgādāja viņa iecelšanu par Kurzemes hercogu. Nu Kurzeme arvien ciešāk tika saistīta ar Krieviju.

Kad Polija, Birona dēla Petera valdīšanas laikā, bija zaudējuse savu politisko

Brāļi Noldes.

Fot. J. Kalcenau.

Pēc pievienošanas pie Krievijas, Kurzemei vēl tikai vienreiz nācās izbaudīt kara briesmas, Napoleona I. laikā 1812. g. No ta laika līdz lielajam pasaules kaŗam Kurzeme no kaŗa briesmām bij pasargāta.

Ar Kurzemes pievienošanu Krievijai, Jelgava pārvērtās par guberņas pilsētu, par kādu ari palika līdz Latvijas republikas nodibināšanai. Nu hercogu laiku greznā dzīve aprima, iedzīvotāju skaits ilgāku laiku slīdēja uz leju. Bet gadu pa gadam, nodibinoties vienai otrai rūpniecības iestādei, iedzīvotāju skaits manami pieauga; priekškaŗa laikā skaitīja ap 50,000. Pa kaŗa gadiem iedzīvotāju skaits bij stipri mazinājies, tikai ar 1920. g. pamazām turpina atkal pieaugt.

Pasaules un Bermonta kaŗa laikā nopostītās staltās celtnes — Jelgavas pils un ģimnazija — vēl nav galīgi atjaunotas. Ari rūpniecība, salīdzinot ar priekškaŗa apmēriem, tikai pamazām attīstās. Tomēr novērojams progress, sevišķi sīkrūpniecības ziņā. Jelgavas skolas labi nostādītas. Še ari darbojas pastāvīgs teātris. Caur Jelgavu krustojas dzelzsceļi uz piecām pusēm. Diezgan ievērojama ari tvaikoņu satiksme uz Rīgu un Lielupes augšgala apdzīvotām vietām. Pēdējā laikā sāk attīstīties ari auto-mobiļu satiksme ar Rīgu un citām vietām.

Pilsētas domes nams

Fot. F. Gobiņš.

sākumā atradās uz Katoļu ielas, ap 1663. g. viņu pārcēla uz Lielās ielas un 19. jūlijā 1686. g. hercogs Frīdrihs Kazimīrs pārdeva Jelgavas pilsoņiem kādu pie tirgus laukuma atrodošos namu viņiem par domes namu. 11. janvārī 1740. g. domes sapulce nolēma, namu izlabot un remonta darbus tūlīt iesāka, tā kā 21. augustā 1743. g. jau varēja notikt svinīgā iesvētīšana. 27. augustā 1743. g. notika domes pirmā tiesas sēde jaunajā domes namā. Domes nama priekšā atrodas ūdens baseins, kuņā ietek hercoga Jekaba ierīkotais kanāls. Plašais, četrstūrains tirgus laukums ir no hercoga Frīdriha ierīkots. Hercogu laikos uz šī laukuma notiesāja smagus nodziedzniekus.

„Jeruzaleme“.

Dzirnavu ielā.

Deviņpadsmitā gadusimteņa astoņdesmitā gada beigās tur bija zemākas šķiras krogs zem nosaukuma „Jeruzaleme“. No šejienes abi brāļi Noldes tika aizvesti uz Upes ielu, kur atrodas agrākais bruņniecības nams; tur viņus sadurstīja un nošāva. Tagad tai vietā uzcelta stalta mūra ēka, kurā ievietota Jelgavas pilsētas Policijas Pārvalde.

Jelgavas pilsētas Policijas Pārvalde.

Dzirnavu ielā 2.

Pilsētas ūdens dzirnavas.

Dzirnavu ielā 5.

Lai pilsētu apgādātu ar labu ūdeni, hercogs Jēkabs lika rakt 5 kilometrus garu kanali, kas savienoja Svēti ar Driksu. Ļoti zemo ūdens kritumu izlietoja dzirnavu ierīcei, kuŗas sākumā īsti primitīvi ierīkotas, daudz gadus atradās Stefānija dzimtas nomā. Priekš vairāk gadu desmitiem pilsēta šīs tirgus laukuma malā atrodošās ūdens dzirnavas lika pamatīgi pārbūvēt un ievērojami paplašināt.

Kurzemes muzejs.

Pie labākām un vērtīgākām izpriecām piederēja koncerti atklātos dārzos, bet sevišķi teātris. Īstas teātra izpriecas sākās tikai 1802. g., kad hercogu staļu vietā uzcēla sevišķu teātra namu. Laužu mutē vēl tagad uzglabājies vārds „stallplacis“, un tā nosauca arī vispārīgās apgādības sabiedrības slimnieku iestādes. Teātra nama īpašniekiem bieži mainoties, tas beidzot pārgāja Kurzemes Kreditbiedrības rokās. 1895. g. Kreditbiedrība šo gruntsgabalu dāvināja Kurzemes literatūras un mākslas sabiedrībai jau sen vajadzīgā muzeja celšanai. 1898. g. muzeja ēkas būvdarbus pabeidza un svinīgi atklāja. Jaunais muzejs nešaubami pieskaitāms pie pilsētas greznākām ēkām. Ieteicams šo muzeju apmeklēt.

Latviešu Savstarpējās Apdrošināšanas Biedrības nams.
Uzvaras ielā 13.

Šinī staltajā trīsstāvu namā, kas tagad caur pirkšanu pārgājis latviešu īpašumā, agrāk atradās pazīstamā Kurzemes viesnīca, kuŗa bija celta no Johana Ernesta Cēra vectēva ap 1825. g. Savā pastāvēšanas laikā viesnīca bija diezgan stipri apmeklēta no pilsētas un lauku publikas. Plašā zālē daudzām biedrībām noderēja sapulcēm un izrikojumiem. Pie viesnīcas citkārt arī piederēja pie Ezera vārtiem atrodošais Cēra dārzs līdz ar restoranu un bumbotavu. Vēlāk šis gruntsgabals pārgājis Kreslera īpašumā.

Fot. F. Gobiņš.

Lauvas aptieka.

Uzvaras ielā 5.

Ši ir visvecākā aptieka Jelgavā, atrodās pie tirgus laukuma. Pirmās ticamās ziņas par šo aptieku, kuŗa atvērta no diviem brāļiem Konbergeriem uz kāda hercoga privilēģijas pamata, uzrakstītas no 1633. g. Aptieka, neskatoties uz vairākkārtējo pārbūvi, tomēr paturējuse savu pirmātnējo izskatu; no 1908. g. pārgājuse Friedes mantinieku īpašumā.

Fot. J. Kalcenau.

Vecā tirdznica.

Pils ielā.

Uz augšējās ilustrācijas redzam pēdējās atliekas no tā sauktām „kolonadēm“; ēkas sakopojums no koka un fachverka, kuŗš divās rindās Lielās ielas gala punktu savienoja ar tirgus laukumu. Še atradās vairāk veikalu, kuŗos agrākos laikos notika dzīva tirdzniecības kustība, neskatoties uz pārdotavu vienkāršo izskatu. Šīs pārdotavas kā privatīpašums gadusimteņus pārgāja no tēva uz dēlu. Caureja bija apjunta un šī pajumte atbalstījās uz dzeltenī krāsotiem koka stabiem, no kam arī cēlies nosaukums „kolonades“. Tagad no kolonadēm maz kas vairs palicis un nozudušas arī veco firmu izkārtnes.

Fot. F. Gobiņš.

Roberta Hercenberga nams.

Lielās un Katoļu ielas stūrī.

Šis nams bija citkārt pilsoņa Velmnica īpašums. Namam ir vēsturiska atmiņa; tajā 1726. g. ilgāku laiku uzturējās Saksijas grafs Morics, kuŗu Kurzemes bruņniecība bija ievēļejuse par hercogu. Skaistais, drošsirdīgais un apdāvinātais fīrsta dēls bija uz paziņojuma par ievēļšanu atsteidzies uz Jelgavu, kur iemantoja kurzemnieku sirdis. Ari hercogiene — atraitne Anna Ivanovna viņu iemīļēja un saderinājās ar viņu. Par Morica ievēļšanu neko negribēja zināt toreiz Krievijā varenais kņazš Meņšikovs, viņš pats kāroja Kurzemes hercoga troni. Viņš personīgi ieradās Jelgavā, apdraudēja muižniecības priekštāvjus, ja viņi no Morica neatlaidīsies, un tā kā tas neko nelīdzēja, viņš apņēmas pret grafu lietot pat varas līdzekļus. Kādā vakarā lielā skaitā kaŗa vīri ieradās Velmnica nama priekšā, aplenca to un iesāka uzbrukt. Grafs Morics nezaudēja dūšu, viņš apbruņoja savus piekritējus un apkalpotājus un atklāja stipru uguni uz atnākušiem ienaidniekiem. Cīņa ilga pāra stundas. Morics nebūtu

Fot. F. Gobiņš.

Nams, kurā reiz uzturējies Saksijas grafs Morics.

Veismaņa (Katrīnas) ielā 11, hip. № 86.

.....

spējis pārspēkam pretim atturēties, ja hercociene Anna, kuŗa bija dzirdējuse šaušanos savā pili, viņam nebūtu sūtījuse palīgā savus sargus; šie aizdzina ienaidnieku un Morics nu palika neaizskārts. Vēlāk viņš caur savu vieglprātību ar hercogienu nāca nesaskaņā, kamdēļ beidzot bij jābēg. Vēlāk viņš bij daudzīnāts varonis Francijas armijā, bet cerības uz Kurzemes troni nekad neatmeta.

Fot. F. Gobiņš.

Brīvmūrnieku loža.

Uzvaras (Ezera) ielā 19, hip. № 207/327.

Te mājoja tā sauktā brīvmūrnieku loža „pie trim kronētiem zobeniem“, kuŗa bija dibināta 1754. gadā Kurzemei. Brīvmūrnieki bij ļoti izplatīta sabiedrība no visādu kārtu personām izglītības un cilvēku mīlestības izplatīšanai. No ložas vēl uzglabājušās daudz atmiņas Kurzemes muzejā.

Fot. F. Gobiņš.

Latviešu Biedrības nams.

Katoļu ielā 11.

Nams atrodas uz Veismaņa (Katrīnas) un Katoļu ielu stūra. Viņš celts 1909. gadā un ir viens no skaistākiem namiem pilsētā. Biedrības plašajās telpās atrodas prāva biblioteka, kā arī dižena zāle ar skatuvi teatra izrādēm.

Zemgales klubs.

Pasta ielā 34.

Ap 1850. g. kāds Karlis Paulijs bija Pasta ielā uz kāda liela gruntsgabala ierīkojis alus darītavu un pārējo zemi atstāja lielam dārzam, kuŗš sniedzās līdz Mātera ielai. Dārzā atradās skaisti lapu-, skuju- un augļu koki, skaistas lapenes, gaņģi un glīts paviljons, kuŗā viesmīlīgais Paulijs ar saviem draugiem mēdza sēdēt pie atspirdzinoša dzēriena. Uz Pasta ielas pusi atradās divas divstāvu ēkas, vienā no tām bija liela zāle, kuŗu izlietoja saviesīgām izpriecām. Dārzā bija arī restorans ierīkots. Pēc Paulija nāves viss īpašums palika tai pašā stāvoklī un tiklab dārzu, kā arī bumbotavu apmeklēja viesi, kaut arī retāki. Ap 1870. g. šo īpašumu nopirka Širkenhōfers, viņš samazināja dārzu, bet atvēra tur restoranu ar gaŗām verandām, uzcēla vasaras skatuvi, zālē ierīkoja ziemas skatuvi, sadēstīja dārzā skaistas rozes, sarīkoja lielā mērā teatrus un koncertus. Tomēr viņš uz zaļa zara nenāca. Galā namu un dārzu nopirka Krievu Saviesīgā Biedrība. Tagad tur apmetušās un darbojas dažas latviešu sabiedrības.

Fot. F. Gobiņš.

Jelgavas II. Valsts Vidusskola.

Upes ielā 13.

Agrākais Kurzemes bruņniecības nams, celts 1803.—1805. g. zem oberhoftiesas padomnieka Heinricha fon Offenberga vadības un 1837.—1839. g. pārbūvēts no architekta Strausa. Nams atrodas uz Driksas upes kreisā krasta, kuŗas labo krastu še izveido pils saliņa ar skaistu pili un parku.

Fot. F. Gobiņš.

3. Jelgavas kājnieku pulka virsnieku klubs.

Veismaņa ielā 22.

Šis divstāvu masīvais nams, citkārt muižnieku lielais klubs atrodas uz Veismaņa (Katrīnas) ielas, netālu no Driksas upes Nams celts pagājušā gadusimteņa sākumā. Jaunākā laikā tur izdarīja pamatīgus remonta darbus un 3. oktobrī 1927. g. notika jaunremontētā kluba iesvētīšana. Skaistu iespaidu atstāj lielā zāle ar 3 kroņlukturiem, veciem meistardarbiem. Zāles dibenā uzstādīts pulka nozīmes atveids, bet virs ieejas valsts ģērbonis. Ļoti glītas lasamās un ēdamistabas. Oriģinela mazā zāle. Ta balta, griestos zvaigžņu stilizējumi ar zeltotiem latvju ornamentiem. Pie durvīm baltas kolonas. Virs kamina niša ar pirmā Latvijas prezidenta Jāņa Čakstes ģimetni. Blakus mazajai zālei atrodas „senču istaba“. Tas kluba visīpatnējākais stūrītis: sienas no apaļiem balķiem, durvis apaļu puskoku, dibenā krāsns ar veclaiku mājās tik mīlo siltuma mūrīti abās pusēs.

Katrīnas patversme.

Akademijas ielā 8.

Viens no vecākiem namiem Jelgavā, viņas priekšpusē vēl lasams gada skaitlis 1699. g. Patversmes dibinātāja bija ģenerāliene Katrīna fon Bismark, dzim. Trotta fon Treiden; viņas vīrs bija hercoga Ernesta Johana Birona svainis. Nams rāda vecu laiku būves darbu. Viņā arī redzams no Barisona 1775. g. gleznots ģenerālienes dabiska lieluma tēls.

Pasta nams.

Pasta ielā 23.

Ši vecā masīvā ēka atrodas uz Pasta ielas un ir pāri par simts gados veca. Vēlākos gados pie nama izdarīti remonta darbi un iekšiene labāki iekārtota. Taisni pretīm atrodās zirgu pasta stacija, kuŗas citkārt tik dzīvā darbība tagad, kur atklāta dzelzceļa satiksme, pavisam izbeigusēs. Pēdējā namā tagad ievietojusēs III. telegr.-telefona tehniskā rajona kanceleja.

Jelgavas Apgabaltiesas nams.

Akademijas ielā 24.

Pēc veco tiesu iestāžu atcelšanas 1886. — 1890. g. (maģistrata, virspils-, oberhof-, apriņķa tiesas) viņu vietā nāca pilni novietotas apgabaltiesa un plenums ar divām miertiesām. Vēlāk šo iestāžu un krepostnodaļas novietošanai uzcēla uz kāda lielāka gruntsgabala Akadēmijas ielā, ne tālu no gimnazijas, divas mūra ēkas, kuŗas reprezentē apgabaltiesas namu.

Vācu Amatnieku Biedrības nams.

Akademijas ielā 37.

Nams ierīkots ar lielu skatuves zāli, plašu bibliotēkas un biljarda istabu. Pie ērtas verandas piesienas skaisti puķu apstādījumi un koncertu laukums. Zāle un skatuve noder lielākām teātru uzvedumu produkcijām. Kādā mazākā telpā atrodas Amatnieku Sabiedrības Krāj-Aizdevu Kase.

Fot. F. Gobiņš.

**Latviešu
Lauksaimnieku Ekonomiskās Sabiedrības nams.**

Katoļu ielā 42/44.

Pie sabiedrības skaitās 8000 laucinieku un 100 lauku biedrību.
Plašajās nama telpās atrodās arī Laucinieku Centralbanka.

Fot. F. Gobiņš.

Reyhera patversme.

Palīdzības ielas un Zemgales prospekta stūrī.

Patversme celta 1888. gadā no agrākā grāmatu tirgotāja un pilsoņu gardes ritmeistara Gustava Adolfa Reyhera un viņa laulātas draudzenes Fridrikas Elizabetes, dzim. Lang, testamentā novēlētā kapitāla.

Pilsētas ūdens ietaise.

Udensvada iela. 3.

Purvainās zemes dēļ, kuŗā pie tam vēl tik daudz sēra saturošu avotu, Jelgavā ar labu ūdens apgādāšanu stāvēja pavisam slikti. Citkārt kolera un tifs še stipri plosījās un prasīja še vairāk upuru, nekā citur. Jau hercogs Jēkabs, lai novērstu šo ļaunumu, bij licis izrakt kanalu, kas novadīja ūdeni no Svētes upes uz pilsētu. Bet kanals bieži pieauga ar nezālēm, turklāt viņā arī saplūda pielijušās rensteles un sajaucās ar grunts ūdeni, ko primitīvi pumpji novadīja uz katru namu. Jaunākos laikos šo nevēlamību novērsa. Ap 1880. g. uzcēla ūdens ietaisi, kuŗa pietiekoši pievadīja labu ūdeni katrai mājturībai no Svētes upes. 1917. g., vācu okupācijas laikā, vācu valdība ierīkoja arteiziskas akas, no kuŗām tagad pievada ūdeni, tikai retos gadījumos, pie liela ūdens patēriņa, tiek ņemts ūdens no Svētes upes.

Jelgavas gimnazija.

Akademijas ielā 20.

Par gimnazijas celšanu Kurzemes hercoga valstī jau 17. gadsimteņa sākumā ir domāts. 1618. g. Kurzemes bruņniecība bija hercogam Fridricham lūguse atļautu gimnaziju celt, piepalīdzot tās uzturēšanā. Bet zviedru karaļa Gustava Adolfa uzbrukums šī nodoma izvešanai stājās ceļā. 1638. g. hercogs Fridrichs gimnazijas celšanu atkal aizkustināja, bet tam galīga panākuma nebija. 1642., 1645., 1648. un 1669. gados gimnazijas celšanu ņem hercogs Jēkabs savās rokās, bet jautājumu atliek no viena landtaga uz otru. Šo jautājumu hercoga Fridricha Kazimira laikā 1648. g. vēlreiz pārrunā un tad 90 gadus tas vairs netika kustināts. Tad hercogs Pēteris Bironis, no bruņniecības neuzaicināts, liek landtagā 1772. g. sanākušiem bruņniecības deputātiem darīt zinamu, ka viņš nodomājis celt

akademisku gimnaziju un to uzturēt no valsts līdzekļiem. Gimnazijas būve sākās 1773. g. janvarī. Būves uzņēmējs ir arhitekts Severīns Jensens. Kāda hercogam piederoša pils tika ierādīta būves darbiem. Šo pili noārdīja līdz pamatiem un tad tur uzcēla tagadējo gimnaziju. Oficialā atklāšanas diena 17. jūnijs pēc vecā stila 1775. g. Pirmā profesoru koncila sapulce 27. janvarī 1775. g. profesora Bezeka vadīta nolēma rektoratu piedāvāt viņa augstībai hercogam. Šo nolēmumu hercogs arī pieņēma un katreizējs gimnazijas vadītājs saucās par prorektoru. Priekšlasījumi sākās pie 16 imatrikulētiem studentiem 20. februārī 1775. g. kādā hercoga kancelejas zālē Veismaņa (agr. Katrīnas) ielā I. kvartālā, namā zem hipotēkas № 86, jo akadēmijas ēkas būvdarbi vēl nebija nobeigti. Gimnazijas attīstības gaita sadalās trijos dzīves periodos: no 1775. — 1795. g. Akademia Petrina, no 1795. — 1806. g. akadēmiskā gimnazija, 20. oktobrī 1806. g. akadēmisko gimnaziju proklamēja par Kurzemes guberņas gimnaziju guberņas skolu direktors Luters Terbatas universitātes skolu komisijas uzdevumā, lai no valdības apstiprinātu jauno apvērsumu ievadītu darbībā. Hercogs bija iestādi bagātīgi apgādājis mācības līdzekļiem, viņas tornī atradās pat observatorija. Ari lielu grāmatu krājumu hercogs dāvināja iestādei, kurš vēlāk caur dažiem ievērojamiem dāvinājumiem vēl tapa paplašināts; viņas bibliotēkā atradās ap 50,000 sējumu. Okupācijas laikā gimnazijas telpās bija ievietojusēs visvācu komendantūra. 1919. g. novembrī stāto gimnaziju nopostīja bermontiešu bandas. Viņas lielā bibliotēka aizgāja postā caur uguni. Viņa pa daļai atkal atjaunota. Tuvākā nākotnē, cerēsim, atkal ar prieku varēsim noskatīties uz šo lepno zinību templi!

Valsts Jelgavas skolotāju institūts.

Svētes ielā 18.

Institūts dibināts 17. sept. 1920. g., un sākumā bija atvērts Dobeles ielā. Skolnieku skaitam arvien strauji pavairojoties, šīs telpas bija par mazām. Ar 1926./27. mācības gadu institūts pārgāja uz jaunām telpām Svētes ielā. Tagadējā institūta ēka nav vis celta no jauna, bet ta ir atjaunota no Bermonta bandām nodedzinātā agrākā realskola, kuŗa bija celta 1900. g. Ta ir trīstāvu stalta celtne un ierikota pēc jaunlaiku prasībām. Institūtu apmeklē ap trīssimts audzēkņu. Pie institūta pastāv arī piecklasīga parauga pamatskola un internats.

Fot. F. Gobiņš.

Pilsētas IV. pamatskola.

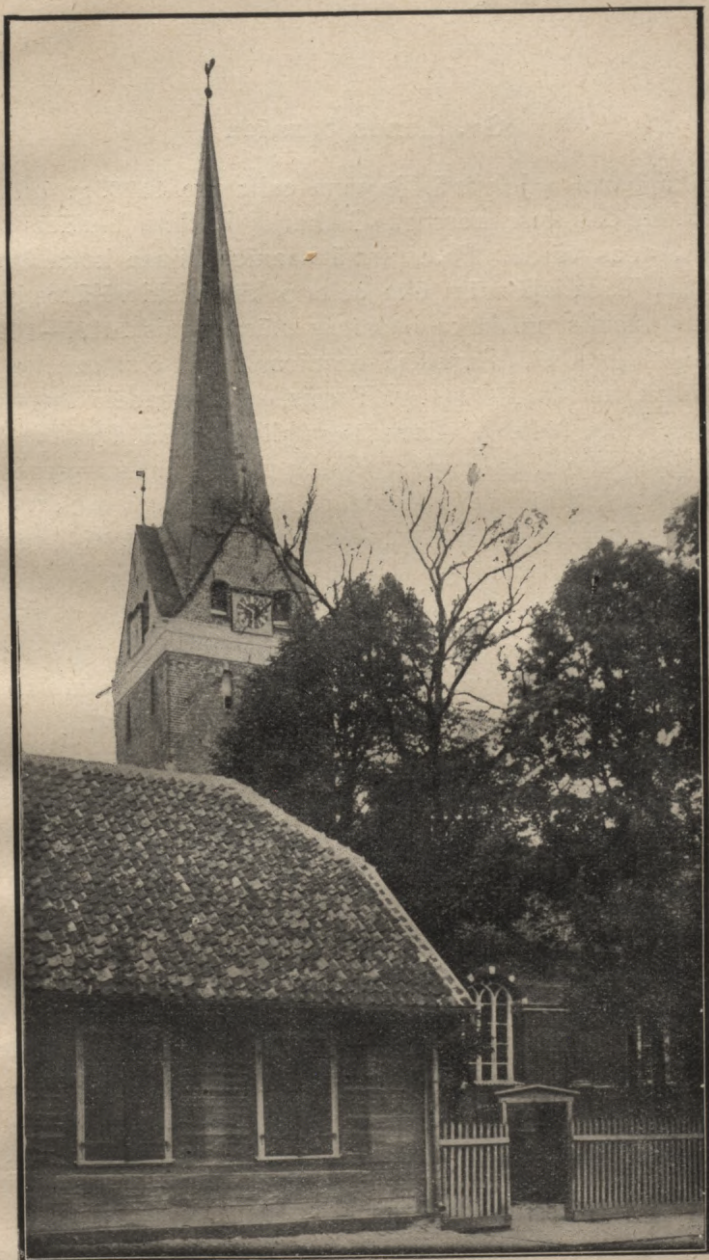
Zaļajā ielā 33.

Šim namam ir vēsturiska nozīme. Pēteris Lielais 1697. g. savā ārzemes ceļojumā bija ieradies Jelgavā, viņš pēc vecām drošām ziņām gājis gaŗam, kad patlaban balķi apstrādāti šī nama būvei. Viņš piegājis klāt un pašrocīgi apstrādājis kādu balķi, kuŗš vēlāk kādā sienā iebūvēts. Augstajam būvmeistaram par piemiņu balķis apvilks ar zaļu drēbi, virs kuŗas bija uzraksts, kas liecināja par notikumu. Līdz 18. gadusimteņa beigām viss vēl bija redzams, bet tad caur īpašnieku maiņu drēbe un uzraksts nozuduši.

Dzelzsceļa stacija.

Rīgas-Jelgavas dzelzsceļa satiksmi atklāja 1870. g. No stacijas līdz Akadēmijas ielai stiepjas Zemgales prospekts, gar kuŗu redzamas vairākas skaistas mūŗa celtnes. Prospektam gar abām malām, no stacijas līdz pat pilsētas vārtiem, skaista liepu aleja. No stacijas nākot pa kreisi ierīkots skaists publiskis dārzs ar skaistiem apstādījumiem: dažādām eglēm un lapu kokiem, celiņi grantēti un gar malām novietoti soli. Dārza vidū uzstādīts kapa piemineklis, zem kuŗa dus lielinieku laikā notiesāti pilsoņi.

Sv. Annas baznīca.
Lielā ielā.

Fot. F. Gobiņš.

Sv. Annas baznīca

ir vecākā baznīca Jelgavā, jo viņa celta ap 1573. g. un savu nosaukumu dabujuse hercoga Gotharda Ketlera laulātās draudzenes Annas vārdā. Pate pirmā baznīca bijuse koka ēka un nodeguse. Tagadējā mūra ēka celta pakāpeniski vēlākos gados. Vispirms uzcelts pie koka baznīcas mūra tornis 1619.—1621. g. 13¹/₂ asis augstumā. Tagadējā baznīcas mūra ēka uzcelta triju gadu laikā, no 1638.—1641. g. Tornis, savā tagadējā augstumā, tika pagařināts 1649. g. Latvijas valdības laikā draudze kopā ar valdi un padomi ir daudz darījušas pie baznīcas atjaunošanas un izkopšanas. Šinī laikā bāznīcai iegādāts jauns zvans 38 pudī svarā, kas izmaksāja Ls 3600, bez tam izdarīti dažādi remonti un atjaunošanas darbi. — No mācītājiem kā visai ievēribas cienīgi minami:

Vilhelms Steinecks, dzimis Vecaucē. Bija mēra laikā 1710. g. mācītājs Jelgavā. Viņš atklāti apliecināja savu latviešu dzimumu, kamdēļ dabuja no vāciešiem daudz ciest.

Vilhelms Pantenius no 1837.—1849. g. Liels skolu un izglītības draugs, sabiedrīks darbinieks un literāts, „Latviešu literāriskās biedrības“ direktors un „Latviešu Avizes“ redaktors. Ar lielu mīlestību un nenogurstošu enerģiju viņš kalpojis savai draudzei un visai latviešu tautai.

Morics Vilhelms Konradijs no 1850.—1902. g. Veselus 52 gadus kalpojis Sv. Annas draudzei. Nebīdamies ne no varēnās muižniecības, nedz arī šai muižniecībai pakalpīgās konsistorijas, viņš atklāti izzobojis un norājis visādus netikumus. Taisnās dabas dēļ no draudzes tomēr cienīts un mīlēts. —

Tagad pēc 200 gadiem no Vilhelma Steinecka laikiem par mācītāju ir atkal latvietis Jēkabs Ķullits. — Visi Jelgavas Sv. Annas mācītāji nes virsmācītāja nosaukumu.

Nikolaja baznīca.

Fot. F. Gobiņš.

Dīka un Matera ielu stūrī.

Baznīca celta gotiskā stilā no architekta K.Pēkšena. Pamata akmeni lika 1904. g., būves darbus nobeidza 1907. g. un tai pašā gadā 4. novembrī iesvētīja. Būve izmaksāja ap 70,000 rbļ., kuŗu sumu sadabūja pa daļai caur vispārēju pilsētas kolekti, pa daļai no latviešu draudzes locekļiem. Kā pirmais un līdzšinējais mācītājs prāvests J. Reinhards, kuŗam pie baznīcas būves lieli nopelni.

Sv. Trisvienības baznīca.

Sv. Trīsvienības baznīca.

16. gadusimtenī Jelgavā eksistēja tikai viena veca pusgruvuse baznīca, ne tālu no tagadējās baznīcas pie Akadēmijas (Pa-lejas) ielas. 1574. g. hercogiene Anna, Gotharda Ketlera atraitne, bija ar Jelgavas pilsonības un apkārtnes muižniecības palīdzību tagadējās baznīcas būvi iesākuse, un pabeidza tikai 1625. g., 163' augsto torni pat vēl vēlāk — 1688. g. Tādā veidā tornis palika līdz 1862. g., kur tad jumtu noņēma un no jauna pacēla 244' augstumā. Sv. Trīsvienības baznīca ir viena no skaistākām baznīcām Zemgalē. Pie baznīcas vārtiem cieši piesienas no akmeņiem celts divstāvu nams, viens no vecākiem Jelgavā, varbūt, ka viņš agrākos laikos noderējis kā pil-sētas domes nams.

Kalviešu baznīca.

Uzvaras ielā.

Vairākas Kurzemes hercogienes, kā Luīze Šarlotte, hercoga Jēkaba laulātā draudzene, un abas Fridriha Kazimira laulātas draudzenes piederēja pie kalviešu baznīcas. Lūgšanas pirmā laikā noturēja pils „kalviešu zālē“, vēlāk mazai draudzītei izdevās no hercoga Ferdinanda izdabūt atļauju svabadai lūgšanu noturēšanai. Ap 1740. g. viņai bija pašai sava baznīca Uzvaras ielā. 1882. gadā baznīcu pārbūvēja un uzcēla viņai slaidu torni.

Krievu katedrales baznīca

Annas un Akadēmijas ielas stūrī.

Baznīca celta ap 1750. g. uz krievu ķeizarienes Elizabetes pavēli. Viņu veltīja Sv. Simanim un Sv. Annai. Dievkalpojumus noturēja virspriesteris un palīga mācītājs. Deviņpadsmitā gadsimteņa beigās viņu pamatīgi pārbūvēja un iesvētīja par katedrāli.

Sv. Jāņa baznīca un kapsēta.

Lietuvas ielā.

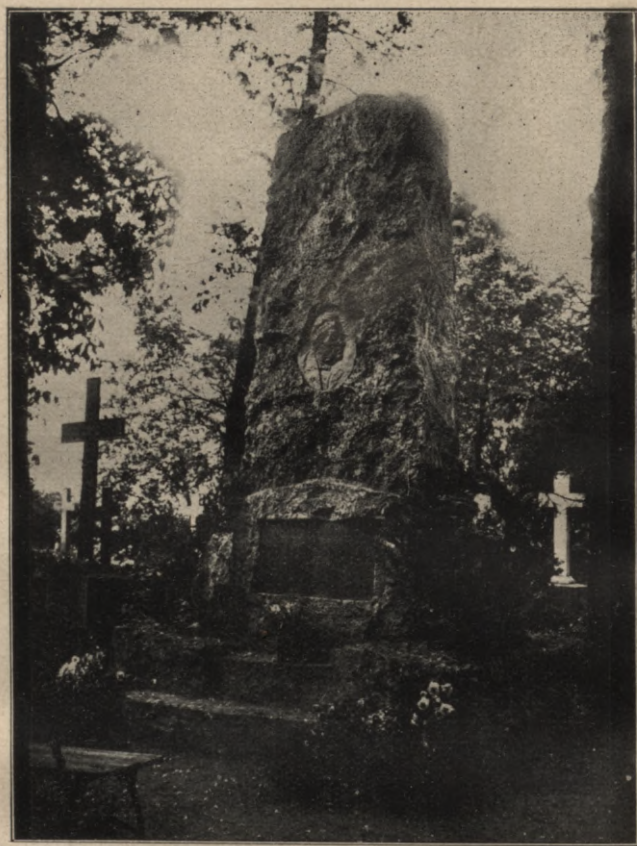
Annas vārti, Katoļu ielas galā, mantojuši savu nosaukumu no hercogienes Annas, Gotharda Ketlera laulātas draudzenes, jo pa tiem brauca uz hercoga muižām Vircavu, Emburgu un Rundali. Pie vārtiem atradās jau 1705. g. nabagu māja, kapsētas un ne tāļu no tagad aizbērtā vaļņa grāvja nabagu kapsēta ar mazu koka baznīciņu, kuŗai torņa vietā bija tikai krusts uz jumta. Šo baznīciņu nosauca par „Nabagu baznīcu“. Ar birģermeistara Kloka noguldīto kapitalu 1845. g. uzcēla mūra ēku ar mazu krustu tornīti un 1847. g. iesvētīja. 1861. g. mazā baznīciņa dabuja savu mācītāju un no 1872. g. viņu sauc par Sv. Jāņa baznīcu. Draudzei arvien vairāk pieaugot, ēku pagarināja un arī piebūvēja slaidu torni, kuŗus darbus nobeidza 1882. g.

Jura Matera pieminēklis.

Un šādu izskatu viņu vēl šo baltu dienu paturējuse. Plašajā labi koptā kapsētā zaļo koku starpā paceļamies redzam dažu labu staltu pieminēkli. Tur redzami arī latviešu darbinieku Jura Matera, Adolfa Allunana u. c. pieminēkli. Baznīcā ik švētdienas lielā skaitā saplūst draudze uz dievkalpošanu, un pēc tam arī apmeklē kapus, kur saldā mierā atdusas šie jau gadiem apbedītie pilsētas dažādu aprindu ģimenes locekļi.

Iepretim, šosējas otrā pusē, ir literātu kapi.

Adolfa Allunana piemineklis.

Turpat blakus uz katoļu kapiem mūsu skatu saista kāda kapliča, viņa celta garīdznieka Edgevorta piemiņai. Šis īru priesteris noturēja pie Ludviga XVI. beidzamo aizlūgumu, viņš ķēniņu pavadīja viņa pēdējā gaitā uz ešafotu un palika pie viņa līdz pēdējam brīdim, kāmēr Ludviga XVI. galva krita. Pēc tam Edgevorts atnāca uz Jelgavu, apmeklējams slimos franču gūstekņus, viņš 1807. g. saslima ar lazareta drudzi un nomira.

Viņš apglabāts katoļu kapos.

Fot. F. Gobiņš.

**Valsts Zemes Bankas Jelgavas nodaļa un Latvijas
Bankas Jelgavas nodaļa.**

Akademijas ielā 23.

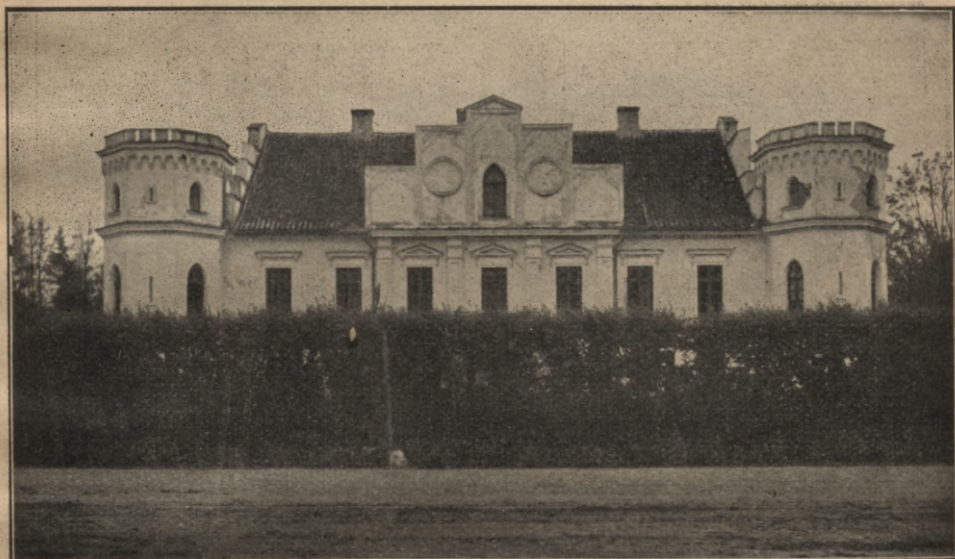
Citkārt šis nams piederēja grafam Pēterim Ludvigam fon der Pālen, ķeizara Pāvila I. milulim. Tur savā laikā arī darbojās Kurzemes muižnieku Kreditbiedrība.

Romas patversme.

Masīvā ēka ar savu plašo dārzu atrodas apmēram $1\frac{1}{2}$ kilometra ārpus pilsētas, aiz Annas vārtiem, pie Platones upes. Roma pastāv kā pilsētas patversme gan jau veselu gadusimteni. Agrākos gados tur uzņēma un uzaudzina Jelgavas pilsoņu bāriņu bērnu abēja dzimuma. Tagad patversmē tikai darba nespējīgi vecāki cilvēki atrod patvērumu un uzturu.

Patversmi pārvalda no pilsētas valdes iecelts pārzinis.

Fot. F. Gobiņš.

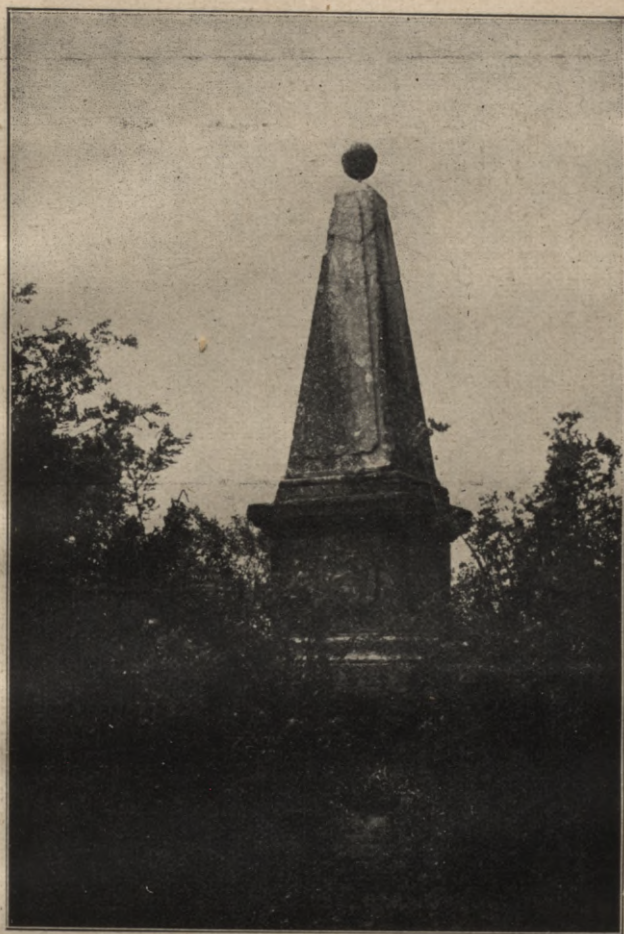
Valdeka pils.

Apmēram divi kilometri aiz Rīgas vārtiem, pa labi šosejas malā, paceļas skaistā Valdeka pils. No šosejas pa kreisi izplatas plaši lauki; pilij pretīm atrodas tā sauktā „Zorgenfreija“, aiz tās „Driesena“ kapi, kuŗos apbedīta Heinriha Driesena Kurzemes pirmā gubernatora laulāta draudzene. Valdeka pili ierikota II. Valsts Vidusskolas ferma un ari internats.

Zorgenfreiija.

Pie mīļākām jelgavnieku zaļumu vietām jau sen piederēja skaistas bērzu birzītes malā stāvoša pusmuižiņa Zorgenfreiija uz vecā Rīgas lielceļa. Pilsētas tuvums un jaukā birzīte izrādījās noderīga promenades bufetes ierīkošanai un no mazā pasākuma izvērās plaši apmeklēts restorans. Svētdienās pēc pusdienas maltītes uz turieni pa pils pļavas celiņu bariem plūda pilsētnieki, veci un jauni, damas un kungi. Tur viņi noguļusies mežā, atspirdzinājās pie līdzipaņemtām ēdamlietām vai arī mielojās uz restorana plašās verandas. Tagad tur daudz kas pārgrozījies. Restorans pasaules kara laikā nopostīts un jaukā birzīte nōcirsta. Tur palikuši tikai — tukšs laukums un celmi.

Fot. F. Gobiņš.

Driesena piemineklis.

Pie Ozolmuižas ceļa.

Brīvkungs Karlis Vilhelms Driesens, dzimis 2. maijā 1746. gadā, kalpoja prūšu armijā. Ar kapteiņa pakāpi atvaļinājies no dienesta, viņš ar ģimeni noietās Kurzemē uz dzīvi. Kurzemē zem viņa virsvadības stāvēja hercoga kaŗaspēks. Ar Kurzemes pievienošanu Krievijai, viņš iestājās krievu dienestā, kur kalpoja kā Pavila I. fligeladjutants. Driesens bij pirmais Kurzemes guber-

Jēkaba kanals.

Fot. F. Gobiņš.

.....

nators (no 1798.—1800. g.). Uz Driesena lūgumu Pavils I. viņam 23. aprīlī 1797. gadā dāvināja tagadējo Ozolmuižu līdz ar pusmuižiņu, tagad nosaukto „Zorgenfreiju“. Aiz pateicības par šo dāvinājumu, Driesens uzcēla Pavilam I. pie uz abu vietu ejošo aleju krustojanās punkta piramidveidīgu akmeņa pieminekli. Piemineklis vēl šo baltu dienu liecina par šo gadījumu. Driesens mira 17. februārī 1827. g.

.....

Fot. F. Gobiņš.

Jēkaba kanals.

Lai pilsētu apgādātu ar labu ūdeni, tad hercogs Jēkabs lika Svētes upi ar Driksu savienot caur apmēram 5 kilometrus gaļu kanalu. Kanals tek caur pašu pilsētas centru. Bet kanals vairāk noderēja rensteļu ūdens novadīšanai un pilsētas apgādāšanai ar labu ūdeni liela labuma vis neatnesa. Lielās ielas galā, kur nogriežas uz tā saukto „dambī“, kas taisni gar kanalu noved gandrīz līdz Svētes upei, citkārt atradās stipri apmeklētais Rētiņa restorāns. Tagad tur atrodas Gintermuižas iestādes. Lielās ielas galā, kur dambis sākas, ierīkotās slūžas līdz ar aizdambējumu noderēja krituma paaugstināšanai un pilsētas dzirnavu vadīšanai. Gadiem nākot un ejot tiklab diķis, kā arī kanals piesēro, pieaug kalmēm un zālēm, piepildas dūņām un prasa laiku pa laikam radikālu tīrīšanu. Jēkaba kanals zaudējis savu pirmatnējo cēlo izskatu un pamazām nonācis savā tagadējā nožēlojamā stāvoklī.

Fot. F. Gobiņš.

Jelgavas pils.

Uz Driksas un Lielupes salas, starp kuplajiem simtsgadīgiem kokiem, paceļas dīzenā Jelgavas pils, kas katram gājējam jau no tālicnes krit acīs. Gothardam Ketleram pili uz dzīvi nometoties, tas viņu caur dažādām piebūvēm paplašināja. Hercogs Jēkabs pili ierīkoja par cietoksni, likdams uzcelt augstu valni un piecus bulverķus, virs kuņiem atradās lielgabali. Ši nostiprināšanās tomēr viņu neaizsargāja no savaņģošanas. Viņa dēls Fridrichs Kazimirs lika pils iekšpusi izdaiļot gleznām un stu-

katūrām. Ziemeļu kaņā pili vairākkārt sabojāja, bet visvairāk viņa cieta no aplenkšanas un apšaudīšanas, kuŗu 1705. g. Pēteris Lielais personīgi vadīja, kāmēr beidzot zviedrus piespieda pili atdot. Tā kā līdz 1737. g. Kurzemē neviens hercogs nedzīvoja, viņa arvien vairāk sakrita. Šī vecā pils atradās pie pašas Lielupes. Kad Ernestu Johanu Bironu iecēla par hercogu, viņš vecās pils mūrus lika 1738. g. uzspridzināt gaisā un nolēma, viņas vietā celt varenu jaunu pili pēc daudzīnātā architekta Rastrelli plana. Jau 1738. g. lika pamata akmeni. Darbi veicās labi un 1739. g. būve jau bija zem jumta, nu protams, vajadzēja sākt darbus pa iekšpusi. Te caur Birona nogāšanu un izraidīšanu darbi apstājās. Kad Bironis 1763. g. tika atkal iecelts par Kurzemes hercogu, viņš rūpīgi gādāja par pils iekšpuses izbūvi un iekārtu. 1772. g. pils reiz nu bija gatava, un vecais hercogs tūliņ ievadājās, bet tikai nedaudz nedeļu papriecājies par paša celto grezno mājokli, viņš vēl tai pašā gadā nomira. Hercogiene — atraitne Benigna Gotliba apdzīvoja līdz savai miršanai 1782. g. kādu daļu no pils, pārējā daļā atradās hercoga Pētera mājoklis. Tūliņ pēc vecās hercogienes nāves Pēteris pārgāja dzīvot uz Vircavu, kur bija licis uzcelt varenu, greznām lietām ierīkotu pili. Jelgavā hercogs ieradās tikai pa ziemu, vai arī svarīgās valsts darīšanās, 1788. g. ziemā pili izcēlās liels ugunsgrēks un iekšpuse stipri izdedza. Kad Kurzemi pievienoja pie Krievijas, pili mājāja gubernators un arī gubernas valde, kā arī citas kroņa iestādes tur bija ievietotas. Divas reizes Ludvigs XVIII. zem grafa fon Lille vārdu ar savu ģimeni ilgāku laiku uzturējās Jelgavas pili. Pirmo reiz 1798.—1800. g., toreiz notika viņa radnieka Angulenas hercoga šalaulāšana ar Mariju Tereziju, Ludviga XVI. meitu. Otrreiz viņš apdzīvoja pili 1804.—1807. g. Caur dažādām degšanām un bojājumiem cietuse, pils arvien tapa izlabota un no 1828. g. līdz lielajam pasaules kaņam viņas ārējo staltumu un iekšējo izgreznojumu nekas neapdraudēja. Tad nāca okupācijas varas laiks. Dārgās mēbeles, retās mākslas un citas lietas sveši bālēliņi aizveda uz savu zemi. Bet kroni visam tam uzlika paši beidzāmie — Bermonda-Avalova bīstāmie varoņi. Tie stalto pili nodedzināja un aizgāja, atstādāmi mums tikai biezos mūrus. Tagad pili atjauno, — nodomāts atjaunot agrākā veidā . . .

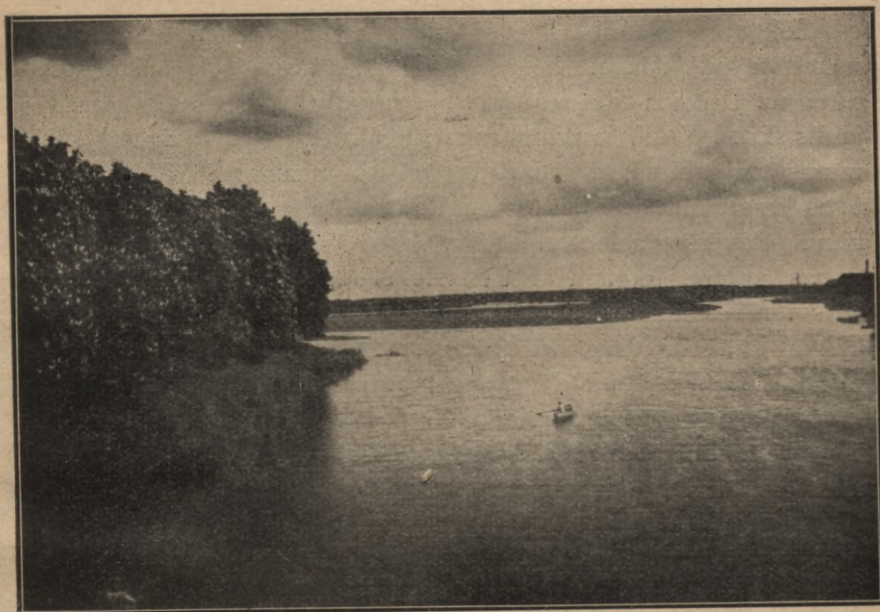
Hercogu kapliča.

Pils rīta pusē kādā velvē novietotas citreizējo Kurzemes hercogu mirstīgās atliekas.

Pa dzelzs durvīm nokāpjot kapličā, noslēpumaina patumsa izplatas pa visu telpu. Saules stari tikko iespiežas pa aizsprostītajiem logiem. Biezie mūri neļauj no ārienes nekādai skaņai iespieties iekšā. Visapkārt dziļš klusums. Gaŗā rindā redzami 30 pa daļai svina, pa daļai vaŗa vai koka zārki jeb sarkopagi novietoti gaŗ sienām. Bieza putekļu kāŗta aplājuse it visu, tikai ŗur tur vēl paspīd kāŗs krāsas laukumiņš. Trūdu smaka izplatas pa visu telpu, — un tas viss kopā atstāj visai drūmu iespaidu.

Tur viņi nu dus visi iebalzameti, cits vairāk, cits mazāk satrūdējis. Daŗi guļ greznos un lieliskos sarkopagos, kuŗu malas mirdz vien no zeltītām likstēm. Bagatīgi krāsaini ornamentu, vāpeņi un uzraksti aplāj sānus un abus galus. Viņi visi ģēŗbti dārgās drēbēs. Tā Ernests Johans Birons ģēŗbts tumši brūnā samta uzvalkā un isās biksēs. Kreisos sānus puŗķo Andreja ordeņa zvaigzne ar uzrakstu: „За вѣру и вѣрность“.

Tagad ŗi kapliča publikai vairs nav pieejama. Viņa jau vairāk gadus stāv aizmūrēta.

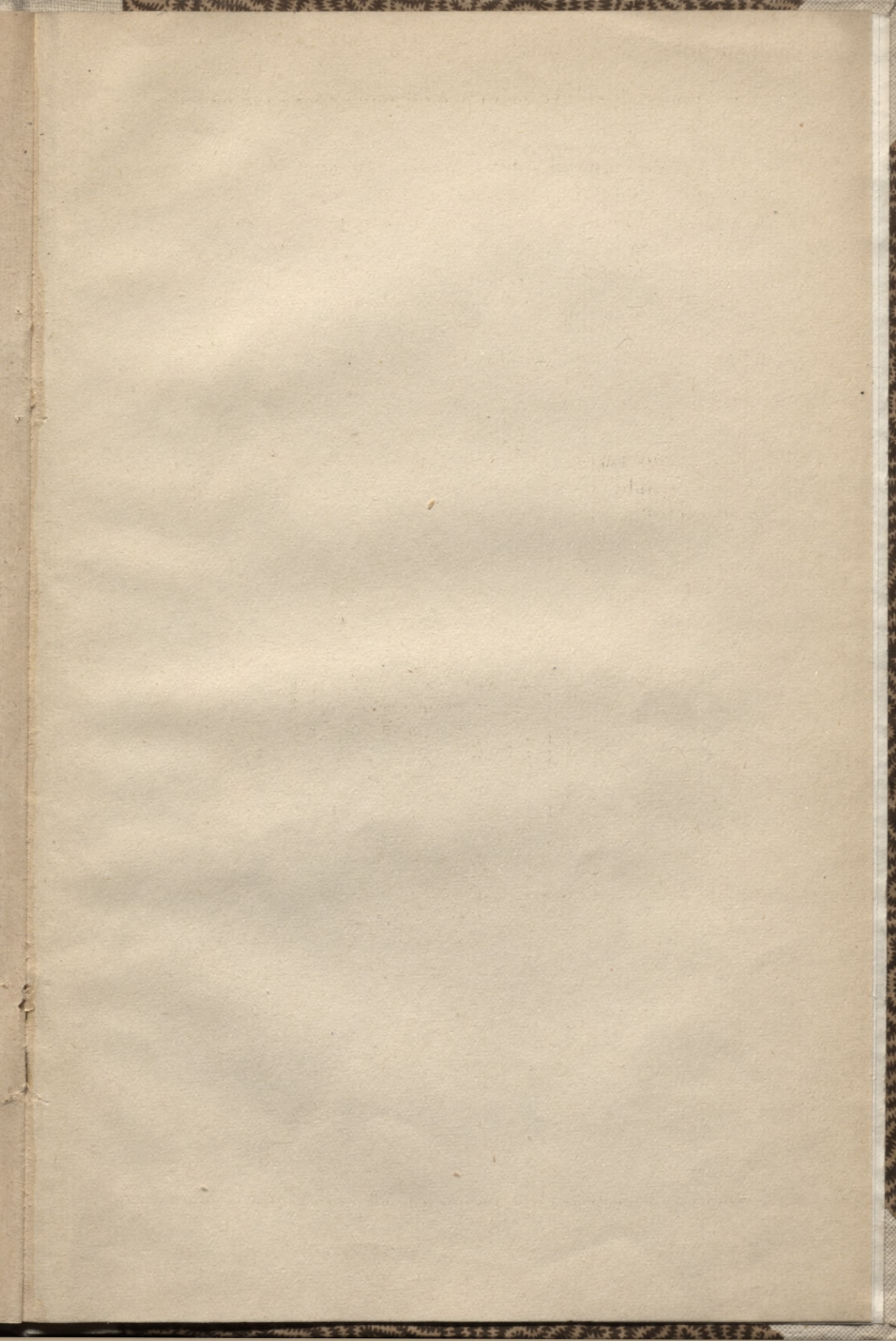
Fot. J. Kalcenau.

Skats no Driksas tilta.

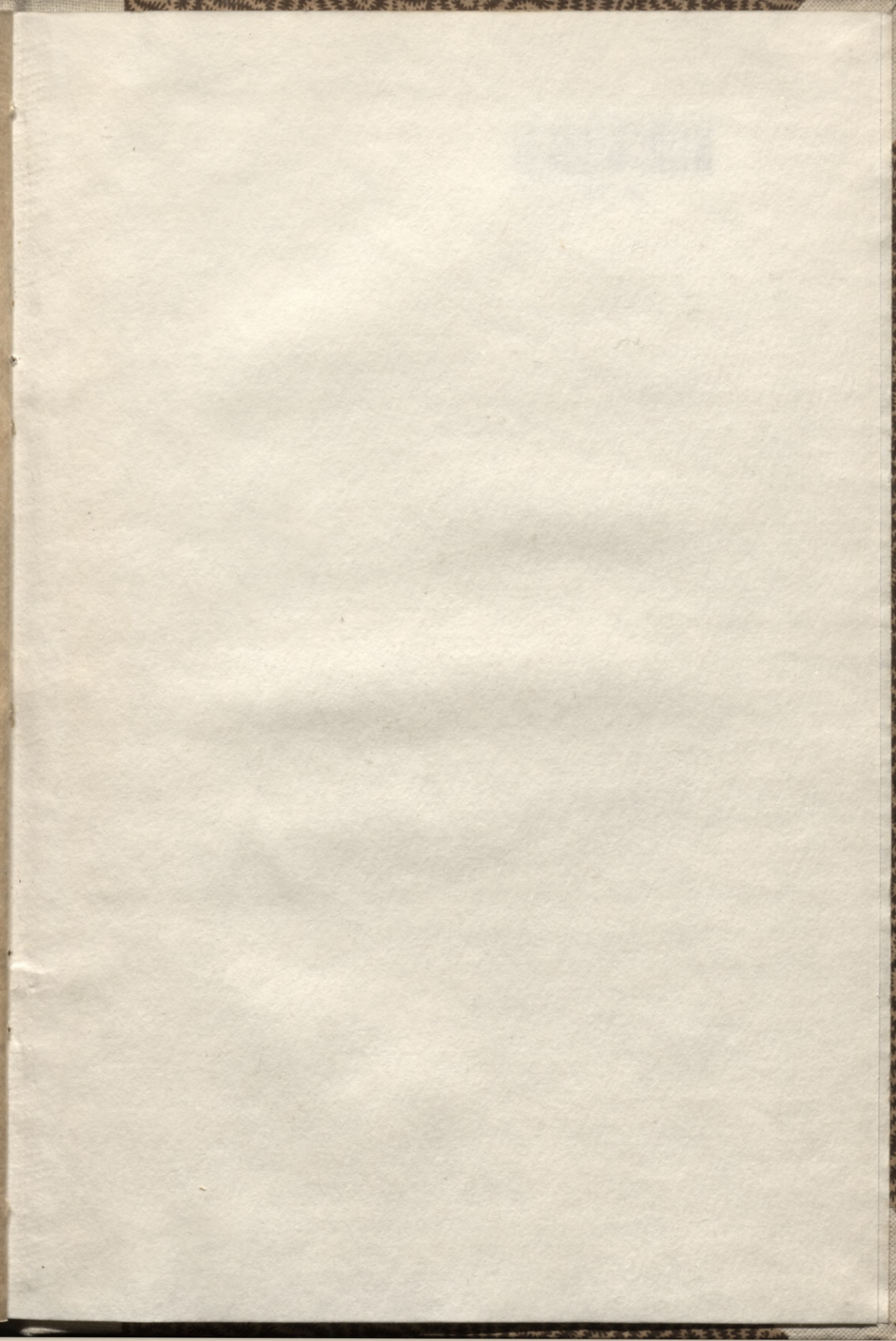
Tā kā pils apkārtnē, sevišķi uz pilsētas pusi, bija visai zema, tad pavasarī caur Driksas kāpšanu arvien izcēlās plūdi, caur ko pils no satiksmes bija atgriesta. Tādēļ 1829. g. zemo apkārtni sāka pacelt augstāku, pildot ar zemi. Pils apkārtnē vēl arvien bija tuksnesis, klajš laukums, tikai šur tur stāvēja pa kokam. Tas ir gubernatora Valujeva, vēlāka ministra, nopelns, ka uz šī tuksneša pēc pārdomāta plana ietaisīti celiņi, iestādīti koki un krūmāji. Tā cēlies pils dārzs, Jelgavas greznums. Arī otra, uz Lielupes pusi atrodošā daļa vēl bija tīrs tuksnesis, tikai uz gubernatora Lilienfelda ierosinājuma viņu pārvērta par dārzu. Viņš tagad ir gandrīz arī vienīgais pilsētas atklātais dārzs, kāmēr tādu Jelgavā agrāk netrūka. Tur bija Villa Medema dārzs ar saviem skaistājiem veciem kokiem, Cēra, Paulija un vēl citi dārzi; daži no tiem iznīcināti, daži pārgājuši slēgtu sabiedrību īpašumā. Ar privātiem dārziem Jelgava vēl diezgan bagāta.

Iekams šķiramies no Jelgavas, atgriezīsimies vēl reiz atpakaļ uz pils dārzu. Kad pavasarī un vasaras sākumā nostājamies uz Driksas tilta un uz viņa noraugamies, mums parādās jauks skats. Koki, laukumi un krūmāji tērpušies maīgā zaļumā; mums pa labi plašs skats pāri pa upi nezināmā tālē, un līdz upes krastmalai sniedzoties kuplie kastaniju koki rada piemīlīgu ainu. Pavēršot acis uz pilsētu, kad pār to saule savus zelta starus izplata, Jelgava ar Upes ielas staltājiem namiem un Sv. Trīsvienības baznīcas augsto torni, mums rada īsti patīkamu skatu. Tikpat skaistu, kaut arī pavisam citāda veida iespaidu rada pils dārzs un upe, kad vasaras naktī mēnesis pār to izplata savu spožo vaigu. Kas tādā laikā Jelgavu redz, tas aizies ar labu iespaidu un atziņu, ka pilsētai šajā purvainajā lidzenumā taču netrūkst skaistu ainavu.

1. AUG. 1928

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309092182